

Partner av
Den internasjonale kampanjen
for å avskaffe atomvåpen (ICAN)

NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

Medlemsblad
Nr. 1 2020 – Årgang 38

EN TRYGGERE VERDEN
UTEN ATOMVÅPEN!

ILD OG VANN Atomsikkerhet i et skiftende klima

DAGFINN HARR

En mann med stort
engasjement

NY STRATEGI

Vi har ambisiøse mål

MISFORSTÅTT OG DØDSSYK

Avtalen om Irans atomprogram

**NORSKE LEGER
MOT ATOMVÅPEN**

REDAKSJONEN

Anja Lillegraven
Charlotte Lunde

DESIGN

VON Kommunikasjon

TRYKK

Fagtrykk Trondheim AS

FORSIDEBILDE

Pixabay

NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

c/o Sentralen
PB 183 Sentrum
0102 Oslo

Besøksadresse:

Sentralen
Øvre Slottsgate 3
0157 Oslo

STYRELEDER

Signe Flottorp

DAGLIG LEDER

Anja Lillegraven

Norske leger mot atomvåpen er del av den internasjonale legebevegelsen mot atomvåpen (International Physicians for the Prevention of Nuclear War, IPPNW), og partner i Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, ICAN).

ICAN
NORGE

2017
NOBEL
PEACE
PRIZE

INNHOOLD

- 3 Leder**
- 4 Atomsikkerhet i et skiftende klima**
- 8 Dikt av Stig Holmås**
- 9 Ny praktikant**
- 9 Strategien er klar**
- 10 Avtalen om Irans atomprogram**
- 15 Vi trenger din hjelp til å få flere medlemmer**
- 16 ICAN Paris Forum**
- 19 100 sekunder på midnatt**
- 20 Intervju med Dagfinn Harr**
- 22 De humanitære konsekvensene**
- 23 Ekspertmøte om atomvåpens humanitære konsekvenser og risiko**

KAN DET SKJE IGJEN? ATOMBOMBEN 75 ÅR

Signe Flottorp
Styreleder Norske leger
mot atomvåpen

Dette var tittelen på Gunnerusforelesningene i Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Akademi i Trondheim 27. februar 2020. DKNVS er Norges eldste vitenskapsselskap, stiftet i 1760 av biskop Gunnerus. All ære til DKNVS som tar opp viktige samfunnsproblemer som dette. Sverre Lodgaard snakket om en verden i endring, hvor normer og folkerett neglisjeres, og internasjonale institusjoner undergraves. Jeg snakket om medisinske og humanitære konsekvenser av atomvåpen. Det vil skje igjen, om vi ikke kvitter oss med disse våpnene.

FNs atomvåpenforbud har nå 81 signaturer og 35 ratifikasjoner. Det trer i kraft når 50 land har ratifisert. Vi håper det skjer i 2020.

Det er heldigvis stort engasjement i ICAN både nasjonalt og internasjonalt. Flere hundre aktivister, studenter, akademikere, kunstnere og andre samlet seg i Paris i februar for å dele erfaringer, tips og ideer til hvordan vi kan bygge sosiale bevegelser og skape politisk endring. Og det virker!

ICAN Cities Appeal er et globalt opprop der byer og lokalsamfunn viser sin støtte til FNs forbud mot atomvåpen. Gjennom ICAN Cities Appeal kan norske byer og kommuner bidra til å øke presset på nasjonale myndigheter til å bli del av forbudstraktaten. I dette bladet

intervjuer vi Dagfinn Haarr, kommuneoverlege og representant i bystyret i Kristiansand, som nylig sluttet seg til ICAN Cities Appeal. På hjemmesiden til ICAN Norge kan du finne ut om din kommune er med.

Organisasjonen vår er i vekst. Nylig rundet vi 900 medlemmer. Dette er gledelig, men vi har plass til flere! I denne utgaven av bladet oppfordrer rådsmedlem Mons Lie oss til å verve flere medlemmer. Slik kan vi styrke organisasjonen og sikre større gjennomslag for vårt arbeid.

Vi skal skape oppmerksomhet og spre kunnskap om de katastrofale medisinske og humanitære konsekvensene av bruk av atomvåpen, og vi skal arbeide for avskaffelse av atomvåpen. Da trenger vi skoleing og oppdatering både på virkningene av atomvåpen, men vi trenger også kunnskap om politiske og folkerettslige tiltak. Vi er glad for at Halvor Kippe ved Forsvarets forskningsinstitutt gir oss en grundig forklaring på hva som egentlig skjer med Iran-avtalen og hva denne avtalen betyr.

Jeg ser fram til landsmøtet vårt 24.-25. april, og håper at flere av medlemmene stiller opp.

ILD OG VANN – ATOMSIKKERHET I ET SKIFTENDE KLIMA

Hundretusener verden over går nå i demonstrasjonstog mot global oppvarming, slik hundretusener protesterte mot atomvåpen under den kalde krigen.

De færreste kjenner til at det finnes omfattende forbindelser mellom atomvåpen og klima. Ved fjorårets landsmøte ble det opprettet en arbeidsgruppe for å utrede om Norske leger mot atomvåpen skulle inkorporere arbeid mot global oppvarming i sin virksomhet. Etter en helhetlig vurdering har styret vedtatt at man ikke skal utvide foreningens virksomhetsområde. Arbeidsgruppens rapport til styret viser likevel til at det finnes betydelige sammenhenger mellom atomvåpen og global oppvarming, og mer kunnskap om dette kan tjene begge formålene. Arbeid for å forebygge klimaendringer kan redusere risikoen for atomkrig, og arbeidet for en atomvåpenfri verden er et kritisk ledd i å sikre et stabilt klimasystem.

Utviklingen går uhyggelig raskt på begge områder. Januar 2020 ble den varmeste januar-måneden som er registrert siden man begynte med systematiske værobservasjoner, hele 1,15 °C varmere enn månedsgjennomsnittet for det 20. århundret. Den 23. januar 2020 ble dommedagsklokka stilt til 100 sekunder på midnatt

Knut Mork Skagen

Lege i spesialisering i barne- og ungdomspsykiatri ved St. Olavs Hospital, og nestleder i Leger mot atomvåpen.

på grunn av dobbeltrusselen fra global oppvarming og atomvåpen. I februar offentliggjorde det amerikanske forsvarsdepartementet at den nye ubåtbaserte missilen W76-2 var satt ut i felten med taktiske atomstridshoder, kort tid etter at russerne hadde lansert sin atomdrevne, hypersoniske *Avangard*-rakett.

EN VARMERE VERDEN – KLIMAENDRINGER ØKER RISIKO FOR KONFLIKT

Siden 1880 har jordens gjennomsnittlige overflatetemperatur økt med litt over 1 °C. Mesteparten av temperaturstigningen har kommet etter 1975, og den skyldes i all hovedsak klimagassen CO₂.

Partene til Parisavtalen har siden 2015 forpliktet seg til å begrense oppvarmingen til 1,5 – 2 °C, men den globale innsatsen for dette målet er svært mangelfull. Selv om alle løftene om klimagassreduksjoner levert ved Parisavtalens inngåelse skulle innfris, forventes det ifølge FNs miljøprogram en temperaturøkning mot slutten av

Leger på klimademonstrasjon i London, 2019. Foto: Stefan Müller (CC BY)

«Arbeid for å forebygge klimaendringer kan redusere risikoen for atomkrig, og arbeidet for en atomvåpenfri verden er et kritisk ledd i å sikre et stabilt klimasystem.»

dette århundret på 2,8 – 3,3 °C. Ved en så stor oppvarming vil verden i 2100, ifølge Miljødirektoratet, være «nærmest ugjenkjennelig sammenliknet med 2020.»

Selv om man lykkes i det internasjonale arbeidet for å innfri 2 °C-målet, kommer likevel oppvarmingen til å påvirke samfunnet på uforutsigbare måter. Klimaendringene vil kunne føre et stort antall mennesker på flukt fra sine hjem, destabilisere deler av verden, og skjerpe eksisterende konfliktlinjer. Amerikanske The Center for Climate and Security vurderer en oppvarming på 1-2 °C som en «svært høy sikkerhetsrisiko», og 2-4 °C som sikkerhetspolitisk katastrofalt.

VERDENS FARLIGSTE STED KAN BLI ENDA FARLIGERE

Sør-Asia er et område som er særlig sårbart i denne sammenhengen, og Pakistan regnes blant de landene i verden som allerede nå rammest hardest av klimaendringer. Både India og Pakistan forventes å oppleve mer ustabile og ekstreme værutslag. Flere hetebølger vil føre

til tørke og tap av avlinger, mens nedsmelting av isbreer i Himalayafjellene, sammen med perioder med ekstrem nedbør, vil bidra til nye flomkatastrofer lik den som rammet Pakistan i 2010.

I et lengre tidsperspektiv kan isbreene tape så mye masse at flere hundre millioner mennesker i India, Pakistan og Kina risikerer å miste vannforsyningen. India og Pakistan er allerede i konflikt over Kashmir, et område som inneholder flere viktige elveløp. Konflikten kan raskt eskalere dersom det blir rift om tilgang på noe så grunnleggende som vann. Det samme kan føre til nye spenninger i grenseområdene mellom India og Kina.

«DET ER ET NYTT HAV SOM ÅPNER SEG»

Arktis er et annet område som gjennomgår raske og gjennomgripende endringer grunnet global oppvarming. Lokale forhold fører til at temperaturene øker langt mer i arktiske strøk enn de gjør lengre sør på den nordlige halvkulen. Dette går hardt utover havisen; mer

enn halvparten av flerårsisen i Arktis har forsvunnet siden 2002. Sommerisen kan forsvinne helt fra polhavet i løpet av de neste 10-20 årene, og gitt dagens trender i klimagassutslipp kan Barentshavet bli isfritt året rundt fra midten av århundret. Smeltende havis åpner nye ruter for skipstrafikk, og nye områder for uthenting av mineralressurser så vel som olje og gass.

Nordishavet er fra tidligere hjem til størstedelen av Russlands atomubåtflåte, og de siste årene har Russland økt sin militære aktivitet i Arktis betydelig, blant annet med tre nye militærbaser nord for polarsirkelen. Kina har ingen militær tilstedeværelse i Arktis, men har de siste årene gjort store økonomiske og strategiske investeringer i området. Det er ikke lenge siden Kina utnevnte seg til en «nær-arktisk stat,» og landet har sjøsatt isbrytere som ledd i sin ambisjon om å skape en «polar silkevei». USAs forsvarsdepartement publiserte i 2019 et nytt strategidokument for Arktis som framhever disse forhold som vesentlige utfordringer for USAs interesser.

Eksisterende internasjonale avtaler og regelverk sørger for at Arktis i dag er et område preget av stabilitet og samarbeid. Det er vesentlig for atomsikkerheten at det fortsetter slik, også når polhavet åpner seg.

«Svart sot, særlig fra brennende byer, vil i løpet av få uker kunne spre seg over store deler av kloden og sperre for sollyset.»

ATOMENERGI – KLIMASAKENS TVEEGGETE SVERD

Et sentralt debatttema innenfor miljø- og klimaorganisasjoner er hvorvidt en større utbygging av atomkraft – en energikilde forbundet med svært lave CO₂-utslipp sammenliknet med fossile kilder – er ønskelig eller nødvendig for å oppnå klimamålsetninger.

IPCC har i sin SR15-rapport modellert mulige utviklingsbaner som har høy grad av sannsynlighet for å begrense global oppvarming til 1,5 grader fra førindustriell tid. De fleste av modellene forutsetter en økning i energiproduksjon fra kjernekraft, mens noen viser til

reduksjon eller til og med avskaffelse av kjernekraft innen utgangen av dette århundret.

Enkelte IPPNW-organisasjoner har tatt en klar stilling mot kjernekraft på grunn av potensielle forbindelser til militære formål og våpenproduksjon. Sikkerhetspolitiske miljøer uttrykker bekymring for at klimakrisen kan framskynde utbygging av kjernekraft i land som Nigeria, Egypt og Filippinene, som har begrenset kapasitet til å sikre teknologien mot misbruk. Stater med ambisjon om å skaffe seg atomvåpen kan også tenkes å bruke klimakrisen som argument for å videreutvikle sivile atomenergiprogrammer.

Klimaendringer øker risikoen for at sivile eller militære atomanlegg kan bli rammet av naturkatastrofer, med potensielt svært skadelig utslipp av radioaktivitet. I etterkant av Fukushima-ulykken er det stilt spørsmål ved om USAs kystnære atomkraftanlegg har tilstrekkelig beredskap mot havstigning og oversvømmelse. Tørke og skogbranner har i Russland kommet faretruende nært de store prosesseringsanlegg for radioaktivt materiale ved Mayak og Sarov.

EN KALDERE VERDEN – ATOMVÅPENS KATASTROFALE KLIMAKONSEKVENSER

Det har lenge vært kjent at store vulkanutbrudd kan tilføre så mye støv og aske til atmosfæren at de kan ha en kraftig nedkjølende effekt på jordens klima. 1816 ble døpt «året uten sommer,» noe man senere knyttet til det store utbruddet i den indonesiske vulkanen Tambora året før. Kort tid etter de første atomvåpen ble utviklet kom tanken om at det samme kunne skje ved en atomkrig. En mulig sammenheng mellom atomvåpen og klima ble beskrevet allerede i 1952.

Bruk av atomvåpen i en konflikt vil – avhengig av våpnenes styrke, antall, og detonasjonshøyde – føre til omfattende ildstormer. Store mengder radioaktive partikler og støv vil dras høyt opp i atmosfæren. Svart sot, særlig fra brennende byer, vil i løpet av få uker kunne spre seg over store deler av kloden og sperre for sollyset. Jordens overflate blir raskt nedkjølt. Mindre solenergi fører samtidig til mindre nedbør; jorden blir kaldere og tørrere, med svikt i avlinger og sult som uunngåelig følge.

Ordet «atomvinter» ble først tatt i bruk tidlig på 1980-tallet for å beskrive dette fenomenet. Begrepet ble raskt politisert. Den mye omtalte «TTAPS»-artikkelen fra 1983, med astronomen Carl Sagan på forfatterlis-

«Norske leger mot atomvåpen har valgt å beholde sin formålsparagraf uendret for å kunne opprettholde fullt trykk i kampen mot atomvåpen.»

ten, varslet sommertemperaturer helt ned til -25°C i etterkant av en atomkrig. Ideen møtte motbør fra sterke økonomiske interesser, og Sagan og hans medforfattere ble anklaget for å ha overdrevet sine resultater i politisk øyemed.

Nyere modeller bekrefter likevel atomvinter-fenomenet, ikke bare ved fullskalakrig mellom stormakter, men også som et mulig utfall etter en mindre, regional atomkrig. I fjor publiserte Owen B. Toon m.fl. en detaljert utredning av ringvirkningene til en eventuell atomkrig mellom India og Pakistan, der landene til sammen rettet 250 atomstridshoder med 15-kilotonns sprengkraft hver mot urbane mål. Ifølge forfatterne vil en slik konflikt føre til ca. 3°C global nedkjøling, 15-30 % reduksjon i global nedbør, og 15-30 % reduksjon i global plantevekst.

IPPNW-studien «Nuclear Famine» fra 2013 varslet at ca. 2 milliarder mennesker kan rammes av sult i et slikt scenario. Den ferske analysen fra Toon og medforfattere konkluderer med at sultkatastrofen kan ramme mange flere.

FELLES TRUSLER MED MULIGHET FOR FELLES HANDLING

Atomvåpen og klimakrisen er globale, eksistensielle trusler, der løsningene ligger i komplekse avtaleverk mellom land med ubalanserte maktforhold. Begge gjelder problemer der det vitenskapelige grunnlaget er godt forstått, men hvor politisk løsningsvilje mangler.

Flere forfattere har tatt til orde for at framgang på det ene området kan skape et grunnlag for samarbeid som også kommer det andre til gode. Rapporten *The Climate Nuclear-Nexus* fra World Future Council beskriver flere steg som kan bringe oss nærmere «dobbel null» - en verden uten overflødig klimagassutslipp og uten atomvåpen. En atomvåpenfri sone i Arktis kan for eksempel redusere behovet for militær tilstedeværelse, og gi grobunn for styrket samarbeid om både nedrustning og miljøvern. Større utbredelse av fornybar energi kan frigjøre flere stater fra sin avhengighet til olje- og gassprodusenter, og dermed forenkle samarbeid om

transnasjonale mål. Juridiske rammeverk – både folkeretten og nasjonale domstoler – kan anvendes mot begge problemområder.

Organisasjonen Nuclear Ban i USA tar til orde for en mer håndfast forbindelse mellom nedrustning og det grønne skiftet. I rapporten *Warheads to Windmills: How to Pay for a Green New Deal* gjør de rede for hvor mye menneskelige og økonomiske ressurser som går til atomvåpenproduksjon i USA, og viser at en utfasing av atomvåpenindustrien vil frigjøre store midler og betydelig kompetanse til arbeid mot utslipp av klimagasser.

LEGER MOT GLOBAL OPPVARMING

Norske leger mot atomvåpen har valgt å beholde sin formålsparagraf uendret for å kunne opprettholde fullt trykk i kampen mot atomvåpen. Så er også arbeidet mot atomvåpen et svært viktig ledd i å sikre et stabilt klimasystem, og forebygge risikoen for global nedkjøling og hungersnød.

Heldigvis har leger og andre helsepersonell også begynt å engasjere seg mot den eksistensielle trusselen som klimakrisen representerer. Foreninger som arbeider mot klimaendringer fra et helseperspektiv dukker nå opp i mange land, og flere tar sannsynligvis lærdom fra IPPNWs og ICANs arbeidsmåter. Høsten 2019 var undertegnede selv med på å initiere den norske underskriftskampanjen «Legenes klimaaksjon,» og denne planlegges videreført og etablert som egen forening i 2020.

Ved å formidle klimaendringer som et helseanliggende kan man også på klimafeltet snu den politiske og offentlige samtalen, fra primært å omhandle økonomiske perspektiver, til en humanitær og medisinsk vinkling. Begge bevegelser har mye å lære av hverandre. Atomvåpensaken kan trenge sin Greta Thunberg; klimakrisen har bruk for en forbudsavtale.

Denne teksten er publisert med kildereferanser på www.legermotatomvapen.no – nyhetssaker.

DET VAR JO IKKE DETTE DU VILLE

Av Stig Holmås

Hva skjedde med tankene dine?
Det var jo ikke dette du trodde på.
Det var jo ikke dette du ville.

I mer enn hundre tusen år
har vi drømt om stjernene.
Bare de sytti siste
har vi levd med angsten.
Ti minutter tar det
før sivilisasjonene er borte
fordi månen lignet en bombe,
fordi solen lignet en brann,
fordi en flokk gjess
viste seg på en radarskjerm.

Fordi ett eneste menneske
begikk en eneste feil,
har vi nesten smeltet latteren,
nesten smeltet kjærligheten,
nesten smeltet skogene,
nesten smeltet fuglene,
nesten smeltet alle øynene
til alle skolebarna,
som voksllys i en vinduskarm.
Fordi en flokk gjess
viste seg på en radarskjerm.

Hva skjedde med tankene dine?
Det var jo ikke dette du ville.

Slit deg fri,
vend ryggen til våpenhandlerne.
Fjern stridshodene.
Gjør det først,
gå foran,
gi oss håp.
Ta oss med til åskammene
langs det vide slettelandet,
og la oss sammen nyte synet
av alle de vakre, galopperende hestene.

STIG HOLMÅS (f. 1946) har utgitt bøker i mange sjangre. Hans roman *Regn* er dramatisert og hadde premiere 4. september 2019 på Den Nationale Scene. I høst kom han også med dikt-samlingen *Innom* (Gyldendal) som har fått svært gode kritikker. Diktet «Det var jo ikke dette du ville» er nytt, og vi har fått bruke det med forfatterens tillatelse.

Jonas Vidhammer Berge er praktikant våren 2020.

NY PRAKTIKANT

I starten av vårsemesteret 2020 innledet Norske Leger mot Atomvåpen et samarbeid med Universitetet i Oslo masterprogram Peace and Conflict Studies. Dette er et høyt ansett og spesialisert studieprogram rettet mot kompliserte problemstillinger innenfor fred- og konfliktsforskningen.

Samarbeidet gir en student mulighet til å tilbringe semesteret som praktikant for Leger mot atomvåpen som en del av studiet. Dette er en utmerket anledning for studenten å skaffe seg verdifull erfaring samtidig som vi får en anvendelig ressurs i teamet vårt.

Vårens praktikant heter Jonas Vidhammer Berge og er en 23 år gammel bergenser med bakgrunn fra utviklingsstudier. Jonas beskriver seg som ung og kritisk, og har en sterk interesse for problematikk knyttet til atomvåpen og avskrekking. Han har jobbet hos oss siden januar, og tilbringer i snitt to dager i uken på Sentralen. Arbeidshverdagen hans er variert, og han får muligheten til å prøve seg på oppgaver innenfor mange forskjellige oppgaveområder (som å skrive om seg selv i tredjeperson for vårt medlemsblad).

Oppholdet hittil har vært en suksess for begge parter, og vi gleder oss til fortsettelsen utover våren!

Strategi-innspill ble samlet fra mange hold. Her diskuteres ICAN Cities Appeal på sommerleiren til Humanistisk Ungdom.

STRATEGIEN ER KLAR

Leger mot atomvåpen har laget en ny strategi for perioden 2020 - 2025. I denne perioden skal vi fokusere innsatsen rundt tre relaterte arbeidsfelt. Vi skal:

- Spre informasjon om atomvåpens medisinske og humanitære konsekvenser
- Utfordre ideen om at atomavskrekking gjør verden tryggere
- Arbeide for at Norge signerer og ratifiserer FNs atomvåpenforbud

Organisatorisk skal vi fortsette å vokse og profesjonalisere oss. Vi har som mål å få et historisk høyt medlemstall i perioden, over 2000 medlemmer! Slik skal vi bli en enda tydeligere aktør med større synlighet og gjennomslag.

Strategien kan du lese i sin helhet på www.legermotatomvapen.no, under fanen «Om oss» og «Styringsdokumenter».

MISFORSTÅTT OG DØDSSYK – AVTALEN OM IRANS ATOMPROGRAM HANGLER VIDERE ETTER SNART FEM

Ryktene om Iran-avtalens død er seiglivede og mange, men heldigvis fortsatt overdrevne. Joint Comprehensive Plan of Action, JCPOA, har gitt opphav til mange opprivende diskusjoner på høyeste politiske nivå. Den blir kritisert for alt den ikke er og gjør, og for at den ikke nuller ut Irans atomaktiviteter for alltid. Snart fem år etter signeringen og drøyt fire år etter implementeringsdatoen, er uansett fasiten at Irans kapasitet til å anrike uran er om lag halvparten av hva den var før avtalen. Og vel så viktig: Det internasjonale inspeksjonsregimet er mer inntrengende og finmasket enn det var før avtalen. Det betyr derimot ikke at avtalen for alltid har fratatt Iran en kjernevåpenopsjon.

Halvor Kippe
Sjefsforsker ved Forsvarets
Forskningsinstitutt (FFI)

HVORFOR MÅTTE IRAN INNSKRENKE ATOMPROGRAMMET SITT?

Under sjahan var Iran blant de første til å signere og ratifisere Ikkespredningsavtalen (NPT). Utover 1970-tallet het det i vestlige kretser at landet før eller siden ville gå tom for olje og gass. De store kjernekraftaktørene sto derfor i kø for å bygge ut kjernekraft i stor skala i Iran. De ønsket derimot ikke å selge teknologi som gjorde det mulig for Iran å bli den andre kjernevåpenmakten i Midtøsten etter Israel.

Såkalt *kjernefysisk flerbruksteknologi*, eller *brensel-syklusteknologi*, er nødvendig for å være selvforsynt i lavanriktet uranbrensel. Uranbrensel anriktet til tre til fem prosent av uran-235, mot 0,7 prosent i naturlige forekomster, er det som kreves for standard kjernekraftverk av trykk- og kokvannstypen, som vi blant annet finner i Sverige og Finland. Naturlig uran inneholder rundt 0,7

«Irans hovedmotivasjon for å forhandle om innskrenkninger av atomprogrammet sitt var å bli kvitt de økonomiske sanksjonene, som begynte å ramme sivilbefolkningen hardere og hardere.»

prosent av den virksomme isotopen uran-235 og resten er stort sett uran-238. Anriker en videre til over 90 prosent, kaller vi det *våpenuran*, siden dette kan anvendes i kjernevåpen.

Såkalt *reprosesseringsteknologi* brukes for å utvinne plutonium og uran fra brukt brensel. Plutonium kan enten brukes som kjernekraftbrensel i en blanding med uran (såkalt MOX-brensel) eller til kjernevåpen, men da helst av riktig kvalitet. Anrikning og reprosessering regnes derfor som nøkler til å gjøre en stat selvforsynt i kjernekraftbrensel med eller uten gjenvinning, men også som to veier til kjernevåpen. Plutoniumveien er mest attraktiv om en har reaktorer som kan drives av naturlig (ikke anriket) uran. Det kan ikke vanlige kjernekraftverk, men reaktorer som bruker tungtvann eller grafitt til å bremse nøytronene er ideelle til dette. Slike gir plutonium av egnet sammensetning for kjernevåpen (minst 93 prosent av plutonium-239).

Kjernevåpenmaktene har hatt betydelig overskuddskapasitet i anrikningsanleggene sine siden våpenkappløpet tok slutt. De fleste av dem har også sluttet å reprosessere, dels fordi den lave uranprisen gjør det ulønnsomt og dels av ikke-spredningssyn. MOX-brensel medfører nemlig plutonium i omløp. Det har dessuten vært enorme økonomiske overskridelser og kostbare uhell i kommersielle reprosesseringsanlegg i spesielt Belgia, Japan og Storbritannia. Disse faktorene gjør at det de siste tiårene har vært nærmest utenkelig å gjøre det lønnsomt for nykommerstater å utvikle brenselssyklus-teknologi. Det er derfor betenkelig når stater som fra før verken har kjernevåpen eller brenselssyklus-teknologi begynner å interessere seg for det sistnevnte.

Dilemmaet er at statsparter til NPT har krav på tilgang til kjernefysisk teknologi til fredelig bruk (artikkel IV). NPT spesifiserer ikke hva slags teknologi det er snakk om.

I 1974 prøvesprengte India med bruk av plutonium fra en reaktor de hadde fått bistand fra Canada til å bygge etter løfter om fredelig bruk. Det var utløsende for at Nuclear Suppliers Group (NSG) ble etablert. NSG er et frivillig eksportkontrollregime, som i praksis innskrenker tilgangen til kjernefysisk flerbruksteknologi for land som partene ikke ønsker skal utvikle en kjernevåpenoppsjon. Som for eksempel Iran og Nord-Korea.

Rundt årtusenskiftet ble det tydeligere og tydeligere for vestlige eksportkontrollmyndigheter og sikkerhets- og etterretningstjenester at Iran handlet teknologi, utstyr og materialer på det svarte markedet for å etablere et hemmelig urananrikningsanlegg. Storbritannia og USA var på den tiden i ferd med å rulle opp et fordekt forsyningsnettverk for anrikningsteknologi ledet av den pakistanske kjernevåpenentreprenøren Abdul Qadeer Khan. Khan brukte leverandører i Europa og visse land i andre verdensdeler til å utstyre Iran, Libya og Nord-Korea med hele anlegg med såkalte *gass-sentrifuger*, som er bransjestandarden for anrikningsteknologi. På den tiden holdt Russland på å bygge ferdig Midtøstens første kjernekraftverk i Bushehr i Iran. Kraftreaktoren ble påbegynt av tyske entreprenører under sjahens tid, forlatt etter revolusjonen i Iran og siden bombet av Irak under krigen mellom de to landene. Høsten 2002 kom det fram at Iran holdt på å bygge et gass-sentrifugeanlegg i Natanz. Sentrifugetypen hadde sitt opphav i det britisk-nederlandsk-tyske konsortiet URENCO, men teknologien var overført av Khan. Sentrifugetypen og

antallet til en kapasitet som ville kunne dekke det årlige behovet for lavanriket brensel i Bushehr-reaktoren. Det var imidlertid utenkelig for Russland å opprettholde garantiene for trygg drift dersom Iran hadde tatt i bruk hjemmelagd brensel. Anlegget i Natanz kunne derimot, dersom sentrifugene hadde fungert like godt som de var designet for, i stedet produsert omkring et halvt tonn uran av våpenkvalitet per år. Det er nok til 20 – 30 implosjonskjernevåpen av en størrelse som lar seg levere med ballistiske mellomdistansemisiler. Slike har Iran mange av. Plutselig sto Iran på terskelen av kjernevåpenklubben.

Flere avsløringer fulgte. Iran bygde en tungtvannsfabrikk i Arak, og beredte grunnen for en tungtvannsreaktor rett ved siden av. Denne ville kunne produsere nok våpenplutonium til rundt to kjerneladninger per år. De hadde en urangruve i Gchine ved Bandar Abbas, som de ikke hadde fortalt om. Et fysikkforskningscenter i Lavizan-Shian i Teheran ble påstått å være hjertet i et fordekt forsknings- og utviklingsprogram for å utvikle uranimplosjonsvåpen innpasset til landets Shahab-3 mellomdistanseraketter. Forskningscenteret studerte også mulighetene for å gjøre underjordiske prøvesprengninger gjennom det såkalte *Prosjekt Midan*. Kort tid etter disse påstandene var senteret lagt i grus, og Teheran kommune hadde overtatt tomte og anlagt en park der. Lista av avsløringer og påfallende bortforklaringer er lengre. Det var vanskelig å tolke disse avsløringene som noe annet enn at Teheran som et minimum hadde et program for å utvikle en kjernevåpenopsjon. Programmet var ikke kommet så langt at en beslutning om å ta de siste, avgjørende steg i åpenbar strid med NPT var tatt. Imidlertid var rapporteringsforpliktelsene overfor Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) brutt på en rekke punkter. IAEA innledet en omfattende etterforskning, som ble tett fulgt av hele verden.

Etter mange runder med forhandlingsforsøk både fra IAEAs og stormaktenes side, sto man for sju, åtte år siden med et Iran som hadde kapasitet til å produsere nok våpenanriket uran til sitt første kjernevåpen i løpet av uker. De nektet fortsatt for eksistensen av et program for utvikling av kjernevåpen. Vestlige makter, Israel og IAEA var alle overbevist om at det altomfattende programmet var lagt delvis på is sent i 2003, som følge av avsløringene. Visse delprosjekter var imidlertid videreført under andre navn og organisasjoner, men under de samme lederne. Spørsmålet var hvor langt iranske forskere og ingeniører var kommet i å frambringe en fungerende vå-

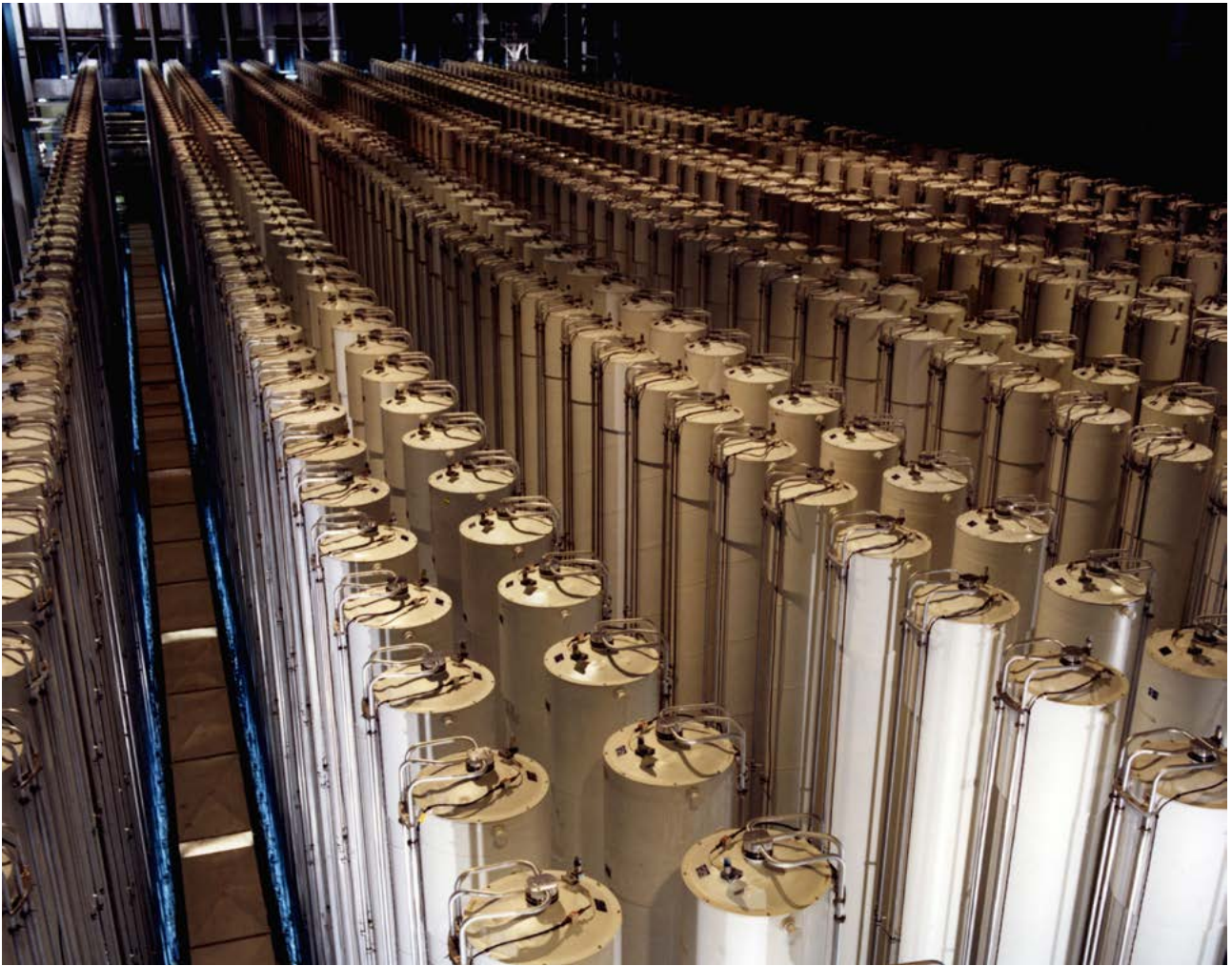
pendesign og de nødvendige bestanddeler, som nøytroninitiatorer, flerpunktsutløsere av høyeksplosiver med ekstrem samtidighet, samt tennings- og armeringsenheter. I dag vet vi at de var kommet ganske langt.

I mellomtiden hadde FNs sikkerhetsråd (UNSC) vedtatt flere bindende resolusjoner som beordret Iran til å stanse med alle anrikningsaktiviteter. UNSC fratok dermed Iran rettigheter de fra før hadde under NPT. Begrunnelsen var at det stadig var utestående spørsmål om landets fredelige hensikter med sin kjernefysiske utvikling. Etter mange år med stadig tøffere sanksjoner ble Hassan Rouhani valgt til president i Iran i 2013. Hans viktigste valgløfte var å bedre landets økonomi gjennom forhandlinger om atomprogrammet. Da hadde hemmelige samtaler med USA allerede pågått i månedsvis via en bakkanal etablert av Oman, og med øverste leder Ayatollah Ali Khameneis velsignelse. Frankrike, Kina, Russland, Storbritannia og Tyskland ble involvert tidlig i 2013, da samtalene så ut til å lede til konkrete forhandlinger om atomprogrammet.

«JCPOA har hele veien hatt mange og mektige motstandere.»

EN IMPONERENDE DETALJERT AVTALE

Etter hvert som Iran økte anrikningskapasiteten og akkumulerte lavanriket uran uten noe tilsynelatende formål, sto det klarere og klarere for oss som fulgte denne problemstillingen at Iran aldri ville forhandle bort anrikningsprogrammet i sin helhet. Dette var blitt et nasjonalt prestisjeprosjekt, og til tross for de store direkte og indirekte kostnadene, representerte det Irans motstand mot «Den store Satan». Den omanske bakkanalen mellom USA og Iran begynte så smått allerede i 2009, men det var først da USA (ved utenriksminister John Kerry) hintet om at de ville akseptere noen grad av anrikning at det virkelig kom noen vei i atomspørsmålet. Den siste forutsetningen for suksess var valget av Rouhani, som selv var sjefsforhandler i atomspørsmålet fra 2003 til 2005 under president Khatami. I de mange månedene som fulgte med hemmelige forhandlinger, var det nettopp antall operative gass-sentrifuger og mengden lavanriket uran som var nøkkelparameterne for å kunne komme til enighet.

Mengden lavanriket uran og antall operative sentrifuger er de to viktigste parameterne i JCPOA. Bildet, tatt i 1984, viser gass-sentrifuger brukt til å produsere anriket uran i Piketon, Ohio, USA. Foto: U.S. Department of Energy

Et anrikningsanlegg på meningsfull skala for et kjernekraftprogram bør helst ha flere ganger designkapasiteten til anlegget i Natanz, altså flere hundre tusen sentrifuger. Eventuelt trenger man et mindre anlegg med langt bedre sentrifuger. Samtidig behøver man bare noen tusen slike sentrifuger for å kunne produsere nok våpenuran til noen få kjernevåpen per år. Videre er det slik at anrikning krever mest innsats for de første få prosentene. Har man en beholdning med uran anriket til tre til fire prosent av uran-235, er rundt to tredeler av anrikningsarbeidet opp til våpengrad unnagjort. Det betyr at noen få tonn med lavanriket uran utgjør en vesentlig snarvei mot produksjon av våpenuran sammenliknet med om en kun har naturlig uran som utgangspunkt. Mengden lavanriket uran og antall operative sentrifuger ble derfor de to viktigste parameterne i JCPOA. Disse fulgte av USAs krav om at Iran til enhver tid skulle være minst ett år unna å produsere en mengde våpenuran nok til ett kjernevåpen. Denne første «våpenekvivalen-ten», ofte kalt «breakout capability», har blitt tillagt en

kanskje kunstig stor vekt i diskusjoner av denne typen. Hovedårsaken er trolig at det er en håndfast størrelse vi kan tallfeste og knytte til kapasiteter og mengder.

Irans hovedmotivasjon for å forhandle om inn-skrenkninger av atomprogrammet sitt var å bli kvitt de økonomiske sanksjonene, som begynte å ramme sivilbe-folkningen hardere og hardere. Stormaktene, med USA i spissen, ønsket å begrense kapasiteten Iran hadde til å produsere våpenuran (og plutonium på mye lengre sikt), samt å sikre et inspeksjonsregime som ga IAEA utvidede fullmakter og høyere inspeksjonsfrekvens. På den måten ville verdenssamfunnet raskt få et varsel dersom Iran plutselig skulle legge om driften i atomanleggene og begynne å produsere våpenuran. JCPOA ble derfor tuftet på tre hovedpilarer:

1. Fysiske begrensninger av atomprogrammets omfang.
2. Et forsterket verifikasjonsregime.
3. Sanksjonslettelser.

Den 159 sider lange avtaleteksten tar for seg disse pilarene i imponerende detalj. Det vitner om grundige diskusjoner med tekniske eksperter involvert.

De fysiske begrensningene innebar blant annet følgende:

- Ikke flere enn 5060 sentrifuger av den enkleste typen (IR-1) i drift.
- Ikke mer enn 300 kilo lavanriktet uran på iransk jord.¹ (Med unntak av brenselet til kraftverket i Bushehr, levert av Russland.)
- Mer avanserte sentrifuger skulle ikke akkumulere anriktet uran, kun testes i lave antall. Ingen nye sentrifugetyper skulle testes.
- Et underjordisk anrikningsanlegg i Fordow, like ved den hellige byen Qom, skulle ikke lenger anrike uran, men produsere stabile isotoper til medisinske formål. Dette anlegget var Revolusjonsgardens hemmelige anrikningsanlegg til det ble avslørt i 2009.
- Tungtvannsreaktoren under bygging i Arak skulle bygges om, slik at den kunne drives av lavanriktet brensel. Det ville redusere og kvalitativt forringe plutoniumproduksjonen.

Alle materielle anskaffelser til atomprogrammet i Iran skulle dessuten gå gjennom en anskaffelseskanal og godkjennes av de andre partene. Verifikasjonsregimet skulle styrkes blant annet ved at Iran implementerte den såkalte *Tilleggsprotokollen*, som gir IAEA anledning til å be om å få inspisere steder som ikke er innrapportert som kjernefysiske anlegg. Uten denne kan IAEA kun verifisere om en stats deklarasjon av kjernefysiske materialer og aktiviteter er *korrekt*, men ikke at den er *komplett*.

KRITIKK AV AVTALEN OG DELVIS KOLLAPS

JCPOA har hele veien hatt mange og mektige motstandere. Enkelte har vært motstandere av enhver form for forhandlinger med Iran. Andre har ikke kunnet akseptere annet enn full kjernefysisk kapitulasjon i Iran. Atter andre har ment at avtalen også burde satt en stopper for stort sett alle andre aktiviteter som Iran bedrev, og som var opphav til konflikt med omverdenen. Dette inkluderte ikke minst missilproduksjon og -eksport, samt støtte til visse ikke-statlige aktører i flere andre land i regionen. Forholder man seg til de faktiske, iranske posisjonene, er det åpenbart at det aldri hadde blitt noen avtale om disse aspektene også hadde kommet

på bordet. Håpet var imidlertid at JCPOA skulle bidra til normalisering av relasjonene, slik at man etter hvert kunne ta for seg andre uenigheter. Slik ble det ikke. En annen kritikk av avtalen har gått på at de fysiske begrensningene ikke skulle vare evig, men utløpe etter ti til femten år (forskjellig for de ulike kravene). Igjen var håpet at selve etterlevelsen, og den forventede normaliseringen som skulle følge, ville gjøre det mindre aktuelt for Iran å realisere kjernevåpenopsjonen den dagen avtalens begrensninger løp ut.

Ifølge JCPOA kan en part velge å avstå fra å etterleve ett, flere eller alle krav, dersom en annen part ikke etterlever sine forpliktelser. USA gjorde dette aktuelt da de trakk seg fra JCPOA i mai 2018 og gjeninnførte sanksjoner mot Iran. Iran ga da de andre partene en frist på ett år for å kompensere landet økonomisk. Ett år senere var lite oppnådd, og Iran begynte å rulle tilbake sin etterlevelse av JCPOA. Annenhver måned siden har landet droppet stadig flere begrensninger som har med anrikning (antall sentrifuger, hvilke sentrifugetyper og hvor mange prosent de kan anrike til) og beholdningen av lavanriktet uran å gjøre. Heldigvis har de ved utgangen av februar 2020 ikke redusert verifikasjonsforordningene. Iran og USA har vinteren 2019/2020 hatt konflikter på andre hold, noe som har ført til iranske trusler om ikke bare å trekke seg helt fra JCPOA, men også fra NPT. Men inntil videre er Iran, på linje med Norge og de fleste andre land, forpliktet til å avstå fra å utvikle kjernevåpen. Forskjellen er at Iran har de fleste av forutsetningene for hånda den dagen de ikke lenger ser seg tjent med å være part i NPT som en ikke-kjernevåpenstat. Så kan en spørre seg hvor smertegrensa går.

¹ Maksimalt anriktet til 3,67 prosent uran-235. Mengden gjaldt forbindelsen uranheksafluorid, som er den som brukes i anrikningsanlegg.

VI TRENGER DIN HJELP TIL Å FÅ FLERE MEDLEMMER!

Av Norges 30 000 leger er bare 3% for tiden medlem av Norske leger mot atomvåpen (NLA). Dette er for lite i en tid der trusselen om en atomkrig er større enn under den kalde krigen. Vi leger har en forpliktelse til å bruke vår faglige innsikt til klart å vise den faren atomvåpnene utgjør mot sivilbefolkningen, deres brudd på alle konvensjoner for væpnet konflikt og at om de blir brukt i selv en begrenset regional atomkrig, vil de true alt liv på store deler av jorden.

Vi må bruke denne innsikten til å kjempe for å avskaffe disse våpnene. I dette arbeidet er vi en del av den internasjonale legeorganisasjonen IPPNW, og sammen med dem må vi søke å bygge broer, dempe fiendebilder og aktivt arbeide for nedrustning.

Med FNs traktat om forbud mot atomvåpen, som 122 stater stemte for i 2017, har vi nå en mulighet til å få et rettskraftig forbud mot disse masseødeleggelsesvåpen. Til nå har 35 stater ratifisert forbudstraktaten. Når 50 stater har ratifisert, blir dette gjeldende folkerett.

Den norske regjering har erklært at den ikke vil undertegne og ratifisere FNs forbudstraktat, selv om norsk tilslutning til forbudstraktaten er forenlig med vårt NATO medlemskap fra et juridisk synspunkt. Videre er det et klart flertall i det norske folk for at Norge skal undertegne. Det er NLA's forpliktelse å arbeide aktivt for at den norske regjering skal ratifisere FNs forbudstraktat.

For at NLA skal få styrket slagkraft må foreningen øke antall medlemmer blant norske leger. Dette også for å bedre foreningens økonomi.

Mons Lie og Anja Lillegraven vervet medlemmer på høstmøtet til Norsk Kirurgisk Forening.

Med dette vil jeg oppfordre alle bladets lesere til å verv flere medlemmer ved å fortelle venner og kollegaer om NLA og om kampen vi er pliktet til å kjempe.

Avskaffelse av atomvåpen er den viktigste preventive medisin!

Av Mons Lie, Kirurg og rådsmedlem i NLA

VIL DU GI EN GAVE TIL LEGER MOT ATOMVÅPEN?

Vårt kontonummer er 3060 17 67089.
Du kan også bruke betalingsløsningen på

[LEGERMOTATOMVAPEN.NO](https://legermotatomvapen.no)

VERV EN VENN

Innmelding gjøres via

[LEGERMOTATOMVAPEN.NO](https://legermotatomvapen.no)

eller ved å sende navn og nummer/epost til

ANJA@LEGERMOTATOMVAPEN.NO

ICAN PARIS FORUM – HVORDAN BYGGE BEVEGELSER OG FORBY BOMBER?

14. og 15. februar var over 300 aktivister, studenter, akademikere, kunstnere og andre samlet for å dele erfaringer, tips og ideer til hvordan vi kan bygge sosiale bevegelser og skape politisk endring. I samarbeid med Nei til Atomvåpen tok ICAN Norge med seg representanter fra norske ungdomsorganisasjoner og ungdomspartier til forumet.

SALEN HOLDT PUSTEN

Det var helt stille i salen, som om alle holdt pusten. Ingen ville gå glipp av et eneste ord. Ordene fra scenen gjorde vondt. De skildret lidelser det er vanskelig å forestille seg. Setsuko Thurlow er hibakusha. Hibakusha betyr bombet menneske på japansk og betegnelsen brukes på menneskene som opplevde og overlevde atom-bombeangrepene mot Hiroshima og Nagasaki i 1945. Setsuko var 13 år da Hiroshima ble bombet. Bygningen raste sammen over henne. Setsuko hørte klassekameratene bruke sine siste krefter til å be om hjelp. Setsuko overlevde og har viet livet sitt til arbeidet for en verden fri for atomvåpen.

EN ANNEN VIRKELIGHET ER MULIG

Flere av panelene på forumet fortalte en annen historie enn den vi ofte får gjennom media og i den offentlige debatten – en historie om hvordan mennesker sammen kan skape den verden vi vil være en del av. Der mennesker behandles som mennesker, og ressursene investeres i velferd og bærekraftige løsninger.

Vi dro hjem motiverte, med nye ideer og vel vitende om at vi er mange. Sammen skal vi skape en verden fri for atomvåpen!

1

2

1 Den norske delegasjonen var på over 20 personer.

2 Fra venstre: Leona Morgan, Setsuko Thurlow og Beatrice Fihn. Morgan arbeider med urbefolkning i de sørvestlige delene av USA for å stanse urangruver, transport av radioaktivt materiale og dumping av radioaktivt avfall. Setsuko Thurlow overlede atombombingen av Hiroshima. Beatrice Fihn leder Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen (ICAN). Bildet er tatt av Orel Kichigai, ICAN.

3

3 Fra venstre: Jeron Beinart (International Trade Union Confederation), Faiza Oulahsen (Greenpeace Nederland), Ray Achson (Reaching Critical Will), Grace Quin (Fridays for Future) og Susi Snyder (PAX Nederland). Med bred erfaring diskuterte panelet hvordan vi kan utfordre strukturell undertrykking og maktssystemer. Bildet er tatt av Orel Kichigai, ICAN.

4

4 Fra venstre: Lucero Oyarzún (ICAN), Jason Wojciechowski (Corelab), Tuva Krogh Widskjold (Norske leger mot atomvåpen og ICAN Norge), Magnus Løvold (ICRC). Panelet diskuterte hvordan vi kan kommunisere eksistensielle trusler uten å miste motet, men i stedet skape motivasjon til handling. Bildet er tatt av Orel Kichigai, ICAN.

5 Den norske delegasjonen brukte pausen til å snakke om atomvåpen, NATO og norsk tilslutning til FNs atomvåpenforbud med Kjølvs Egeland, post-doc forsker ved Science Po i Paris.

5

100 SEKUNDER PÅ MIDNATT

Bulletin of the Atomic Scientists stilte torsdag 23. januar Dommedagsklokken til 100 sekunder på midnatt. Dommedagsklokken signaliserer hvor nær vi er ved å ødelegge vårt eget eksistensgrunnlag gjennom teknologier vi selv har utviklet. De to største eksistensielle truslene som danner klokkeslettets grunnlag er atomvåpen og klimakrisen. Forskernes begrunnelse for å stille klokken nærmere midnatt inkluderer forvitringen av flere viktige nedrustningsavtaler, økende spenninger mellom flere atommakter, uløste konflikter omkring atomprogrammene i Iran og Nord-Korea, og en trend i retningen av et nytt våpenkappløp. Vi er nå det nærmeste vi har vært midnatt i Dommedagsklokkens 73 år lange historie.

VERDENSKONGRESSEN UTSETTES

IPPNWs verdenskonferanse, som skulle arrangeres i Kenya i mai, må dessverre utsettes som et resultat av utviklingen rundt Covid-19-viruset (koronaviruset). Forhåpentligvis kan kongressen arrangeres neste år i stedet.

Vi kommer tilbake med oppdatert informasjon til våre medlemmer, og beklager ulempene utsettelsen medfører.

– ATOMVÅPEN ER DEN STØRSTE FOLKEHELSETRUSSELEN VI HAR

Dagfinn Haarr er en mann med stort engasjement for mange saker, men han er klokkeklar i sin omtale av atomvåpen: – Atomvåpen er den største trusselen vi står overfor.

Tuva Krogh Wid skjold

Tuva Krogh Wid skjold er ansatt av NLA som koordinator for ICAN Norge.

Litt smånervøs står jeg i resepsjonen i Rådhuskvartellet i Kristiansand. Jeg skal møte kommuneoverlege Dagfinn Haarr. Nervøsiteten forsvinner raskt i det Dagfinn hilser på alle han møter på sin vei gjennom gangene. Etter en obligatorisk stopp ved kaffemaskinen spør jeg Dagfinn hvorfor han ble med i Norske leger mot atomvåpen? Dagfinn mimrer tilbake.

– Kristian Hagestad fikk meg med i styret, og så ble jeg kasserer etter Kirsten Osen. Revisor sa vi hadde gjort en utmerket jobb, bortsett fra at vi hadde byttet om debet og kredit.

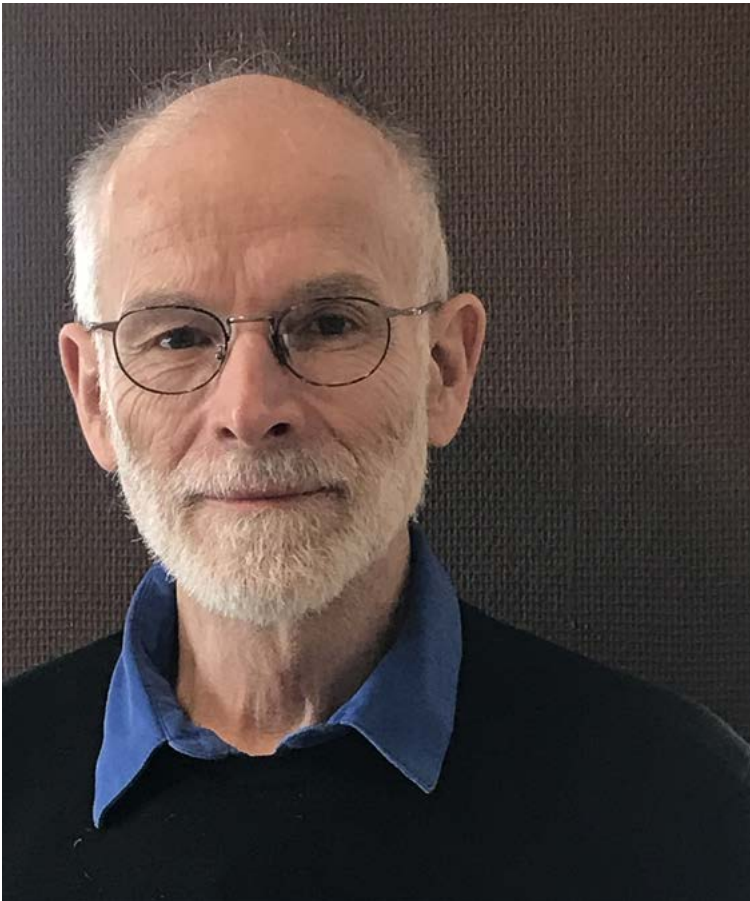
Dagfinn ler hjertelig. Som så mange andre ble han vervet av venner. Det er noe å huske på for alle oss andre. Ofte er det en liten dytt eller invitasjon fra en venn som skal til for at vi sammen kan skape en slagkraftig bevegelse.

Dagfinn peker på at leger kan se på atomfaren med et faglig perspektiv, der taktikkeri og politisk maktspill holdes utenfor.

– Jeg tror leger har en evne til å holde emosjonene på avstand. Det tror jeg kan være nyttig i arbeidet mot atomvåpen. Og så har leger fortsatt har en autoritet som vi kan bruke til å peke på atomvåpens faktiske konsekvenser og styrke arbeidet for en verden fri for atomvåpen.

– Hva tenker du om situasjonen vi befinner oss i?

– Hvor hadde vi vært hvis organisasjoner og enkeltmennesker som kjemper mot atomvåpen ikke hadde vært der? Spør Dagfinn retorisk.

«Jeg tror leger har en evne til å holde emosjonene på avstand. Det tror jeg kan være nyttig i arbeidet mot atomvåpen.»

– Jeg tror pendelen vil svinge tilbake, og at enkeltpersoner kan påvirke dette. I dag er mange maktposisjoner besatt av alfahanner. Det gjør det vanskelig. Vi trenger flere kvinner i disse posisjonene, mennesker som ønsker å lytte og å søke dialog.

– Heldigvis tror jeg Trump og Putin er for kalkulerende til å starte en atomkrig. Dersom det blir et maktvakuum i Russland kan situasjonen bli en annen. Akkurat nå er kanskje hindunasjonalistene i India mest skremmende. Og så må vi ikke glemme faren for ulykker.

– *Tror du vi kan avskaffe atomvåpen?*

– Det er mulig hvis verden går sammen om det. Vi må fortsette å jobbe som vi gjør, gjennom FN og internasjonale organisasjoner. Det kreves langsiktig, kjedelig og diplomatisk arbeid.

Dagfinn Haarr er ikke bare medlem i Norske leger mot atomvåpen, han sitter også i bystyret i Kristiansand.

– Jeg meldte meg inn i Arbeiderpartiet etter 22. juli. Vi kan jo ikke la en terrorist få vinne. Så ble jeg kumulert opp 28 plasser og havnet i bystyret etter valget i fjor høst.

– *Hvordan kan kommunepolitikere jobbe med store internasjonale spørsmål som atomvåpen?*

– Skal man skape strukturelle endringer som kommune må man alliere seg med andre og skape nettverk. Det har vi i Kristiansand gjort i helsesektoren. Når det kommer til atomvåpen gjelder det samme. Vi kan for eksempel sørge for at kommunene blir med i det globale oppropet ICAN Cities Appeal, slik som Kristiansand nå har gjort.

– *Ditt parti er står i en vippeposisjon i spørsmålet om Norge skal slutte seg til FNs atomvåpenforbud. Hva kan du og andre gjøre for å få Arbeiderpartiet til å ta atomvåpentrusselfen på alvor og bidra til et forbud mot disse våpnene?*

– Ungdommen er avgjørende for å vippe Arbeiderpartiet. Og så kan besteforeldre som meg være tydelige. Pensjonister og ungdommer har tid.

– Jeg tror mange er redde for NATO, men kanskje kan endringene vi nå ser, hvor det er vanskeligere å stole på USA, åpne et rom for endring.

– *Har du en oppfordring til lesere av Norske leger mot atomvåpens magasin?*

– Jeg er uforbederlig optimist. Ingen får det bedre av at vi bekymrer oss. Vi må se lyspunktene og kommunisere dramatiske budskap i en optimistisk innpakning.

Jeg forlater Dagfinn motivert av optimismen. Den er mer enn en innpakning, den er et tegn på at endring ikke bare er mulig, men i horisonten. Skal vi skape en verden fri for atomvåpen, trenger vi alle kvinner og menn med på laget. Vi må minne hverandre på at atomvåpen er laget av mennesker og kan avskaffes av mennesker. Det er et politisk valg. Enten du er lege, kommunestyrerepresentant, besteforelder eller ungdom – sammen kan vi eliminere den største folkehelsestrusselen vi har.

KONSEKVENSEN AV Å IKKE ANERKJENNE DE HUMANITÆRE KONSEKVENSENSENE

I desember stemte Norge avholdent ved FNs generalsformaling til en resolusjon som slår fast at atomvåpen har humanitære konsekvenser. Hva betyr det egentlig for norsk engasjement for nedrustning og fred?

Jonas Vidhammer Berge
Studerer Peace and Conflict Studies ved Universitetet i Oslo og er praktikant hos Leger mot atomvåpen

Resolusjonen er et ikke-bindende, normativt dokument som legger til grunn en anerkjennelse og respekt for grusomhetene bruk av atomvåpen vil føre med seg.¹ Ved spørsmål i Stortinget fra Marianne Marthinsen (AP) til utenriksminister Ine Eriksen Søreide (H) om årsaken til Norges avholdende stilling til resolusjonen, svarte ministeren vagt og pekte på at ingen andre NATO-land støtter resolusjonen. Utenriksministeren ville heller ikke bidra til å synliggjøre de humanitære konsekvensene i verken Sveriges “Stepping Stones”-initiativ eller Ikkespredningsavtalens tilsynskonferanse i New York til våren.²

At Norge avstår fra å anerkjenne atomvåpens humanitære konsekvenser i FN er ironisk gitt vår ledende rolle i etableringen av det *humanitære initiativet*. Norge bidro til å sette et humanitært fokus på atomvåpens rolle i sikkerhetspolitikken blant annet gjennom den internasjonale konferansen i Oslo i 2013 – verdens første mellomstatlige konferanse med fokus på atomvåpens humanitære konsekvenser.³ Samme år ble det regjeringsskifte i Norge. Solberg-regjeringen innskrenket arbeidet for nedrustning både økonomisk og politisk. Regjeringens holdning ble særlig tydelig da Erna Solberg valgte å holde igjen applausen under utdelingen av Nobels Fredspris til ICAN i 2017.

Dommedagsklokken (se side 19) har aldri vært nærmere midnatt. Vil vi være i stand til å forstå risikoen og

ta nødvendige grep for å redusere faren for atomkrig om vi ikke en gang aksepterer atomvåpenets humanitære konsekvenser i internasjonale fora?

Det er ingen som ønsker at en atomkrig skal utkjemmes eller at atomvåpen skal brukes igjen. Dette blir repetert i politisk retorikk i stater både med og uten atomvåpen. De fleste kan forestille seg konsekvensene våpnene innebærer på ett nivå, men for å skape et trygge internasjonalt miljø trenger vi dypere forståelse. Da er vi avhengige av at ordene har en faktisk betydning og at de fører til politisk handling. Norge har muligheten til å ta eierskap i kampen om en atomfri verden, og å fortsette arbeidet som begynte med etableringen av det humanitære initiativet. For at det skal skje trenger vi ledere som er villige til å ta et uavhengig standpunkt, og som kan vedkjenne seg konsekvensene av våpnene vår egen forsvarsstrategi er basert på. Konsekvensene av å ikke anerkjenne atomvåpens humanitære konsekvenser kan fort bli katastrofale.

Referanser:

1 <http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/1com/1com18/resolutions/L23.pdf>

2 Se spørsmål i Stortinget fra Marianne Marthinsen til utenriksministeren 03.01.20 og 31.01.20

3 Egeland, K. (2019). Oslo's “new Track”: Norwegian Nuclear Disarmament Diplomacy, 2005–2013. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*(2).

EKSPERTMØTE OM ATOMVÅPENS HUMANITÆRE KONSEKVENSER OG RISIKO

Den internasjonale Røde Kors komiteen (ICRC) arrangerte 2. mars et ekspertmøte om atomvåpens humanitære konsekvenser i Geneve.

Til stede på ekspertmøtet var forskere, sivilsamfunn og stater. Vi fikk en oppsummering av innholdet i de tre internasjonale konferansene om atomvåpens humanitære konsekvenser i Oslo, Mexico og Østerrike i 2013 og 2014, og en oppdatering på nyere forskning. Dr. Alex Rosen fra IPPNW var en av dem som bidro fra scenen. Sammen med Dr. Alan Robock of Rutgers University, forklarte han de potensielle effektene av en nukleær vinter.

Behovet for ny forskning ble også fremhevet, blant annet av Mary Olsen fra Gender and Radiation Impact Project, som påpekte hvor lite vi egentlig vet om strålingseffekter på kvinner og barn.

I en tid der det å snakke om atomvåpens humanitære konsekvenser er blitt politisert, er det kritisk å igjen sette fokus på dette temaet og minne oss alle på hvorfor atomvåpen må avskaffes. Leger mot atomvåpen takker ICRC for initiativet.

1 Leger mot atomvåpen og Norges Røde Kors i samtale med representanten fra den norske delegasjonen i Geneve.

2 Den internasjonale Røde Kors komiteen (ICRC) er en viktig alliert. Her er Anja Lillegraven fra Leger mot atomvåpen sammen med Magnus Løvold fra ICRC.

**NORSKE LEGER
MOT ATOMVÅPEN**

VELKOMMEN TIL LANDSMØTE 2020 OG FAGLIG SEMINAR

24. – 25. APRIL SENTRALEN, OSLO

NB: Dersom vi ikke kan møtes på Sentralen pga. koronaviruset, vil vi gjennomføre landsmøtet digitalt.

Vi kommer tilbake med mer informasjon på epost og på NLAs hjemmeside.

Det innkalles med dette til Norske leger mot atomvåpens Landsmøte 2020.

Landsmøtet er Leger mot atomvåpens høyeste organ. Alle medlemmer har stemmerett. Støttemedlemmer har forslagsrett. Forslag til saker må meldes innen 5. april 2020. Sakspapirer publiseres på www.legermotatomvapen.no senest to uker før møtet, og sendes elektronisk til påmeldte. Etter landsmøtet på lørdag avholdes det styremøte med nye og gamle styremedlemmer.

I forbindelse med landsmøtet arrangerer vi et faglig seminar om atomvåpens medisinske konsekvenser. Seminaret blir etterfulgt av felles middag. Følg med på nettsidene og facebook for flere detaljer.

Faglig seminar Fredag 24. april
kl. 17.00 – 19.00

Landsmøte Lørdag 25. april
kl. 09.30 – 11.30

Meld deg på ett eller begge arrangementer ved å sende epost til anja@legermotatomvapen.no innen 17. april.